

KONSTRUKTIV KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY TARKIBIY KOMPONENTLARI

*Isakov Jasurbek Arifjonovich
Andijon iqtisodiyot va qurilish
instituti, "Arxitektura va qurilish" kafedrasida erkin tadqiqotchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada tadqiqot doirasida biz talabalarda konstruktiv kompetensiyalarni rivojlantirishning tarkibiy komponentlari kasbiy mahoratini shakllantirish modelini baholash-samarali komponenti uning tuzilishiga muvofiq tuzilgan va ularning shakllanish darajasi yoritilgan.

Kalit so'zlar: kognitiv, texnik va texnologik, kommunikativ, refleksiv, individuallik, pedagogik qobiliyat, insayt.

ОСНОВНЫЕ КОМПОНЕНТЫ РАЗВИТИЯ КОНСТРУКТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ

*Исаков Джасурбек Арифжонович
Андижанская экономика и строительство института, независимый научный
сотрудник кафедры «Архитектура и строительство».*

Абстрактный. В данной статье в рамках исследования мы оценили структурные компоненты развития конструктивных компетенций у студентов, оценочно-эффективный компонент модели формирования профессиональных навыков по ее структуре, а также уровень их сформированности. выделено.

Ключевые слова: познавательный, технико-технологический, коммуникативный, рефлексивный, индивидуальность, педагогические способности, пронциательность.

MAIN COMPONENTS OF THE DEVELOPMENT OF CONSTRUCTIVE COMPETENCES

*Isakov Jasurbek Arifjonovich
Andijan economy and construction
Institute, independent researcher of the «Architecture and construction» department*

Abstract. In this article, as part of the research, we have evaluated the structural components of the development of constructive competences in students, the evaluation-effective component of the professional skill formation model, according to its structure, and the level of their formation has been highlighted.

Key words: cognitive, technical and technological, communicative, reflexive, individuality, pedagogical ability, insight.

Respublikamizda ta'lim olishning kunduzgi, kechki, sirtqi, maxsus sirtqi shakllari mavjud bo'lib. 2020-yil 23-sentabrdagi O'RQ-637-son O'zbekiston Respublikasi ta'lim to'g'risidagi Qonunining 16-moddasi Masofaviy ta'lim o'quv rejalari va o'quv dasturlariga muvofiq ta'lim oluvchilar tomonidan zarur bilim, malaka va ko'nikmalarni axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan hamda Internet jahon axborot tarmog'idan foydalangan holda masofadan turib olishga qaratilgan.

Hozirgi shiddatli davrda dunyo shunchalik tez rivojlanmoqdaki, bugungi yangilik ertaga eskirib qolyapti. Shuning uchun, ma'lumotlarni o'z vaqtida olish maqsadida, odamzot informatsion texnologiyalarni yaratdi. Kompyuter – bu oddiy va qulay tarzda ma'lumotlarga yetishish vositasidir. Ma'lumotlar bilan ishlayotgan shaxs, ma'lumotlarning qayerda joylashishidan qat'iy nazar, xoh u shaharda, xoh jahonning boshqa nuqtasi bo'lsin, uni

olish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. Hozirda shu va shunga o'xshash boshqa muammolar kompyuterlar yordamida bartaraf qilinmoqda. Kompyuterlar inson hayotining barcha jabhalariga jadallik bilan kirib boryapti va jahonda ularning soni va qo'llanilish doirasi kengaygandan kengaymoqda. Bu esa kompyuterlarning kundan-kunga yanada rivojlanishini ta'minlayapti.

Bularning hammasi ta'lim tizimiga ham o'z ta'sirini ko'rsatadi. Hozirda puxta bilimga ega bo'lish uchun informatsion texnologiyalarni ham o'zgartirish zaruriyati tug'ilmoqda, chunki ta'lim tizimi har doim zamon talablariga mos kelishi kerak. Hozirgi zamon talabi esa yangi o'quv muhiti, ya'ni yangi informatsion texnologiyalar yordamida ixtiyoriy joyda turib bilim olish, ixtiyoriy o'quv yurtlari bilan aloqa qilish va jahonning ixtiyoriy nuqtasidagi ma'lumotlarni olishdir. Bunda bizga internet tizimi yordam berishi mumkin.

Biz konstruktiv kompetensiyalarni shakllantirishda e'tiborga olinishi kerak bo'lgan asosiy boshlang'ich nuqtalarni ajratib ko'rsatishimiz mumkin:

- o'quv materialini idrok etishga tayyorlikni shakllantirish;
- ijodiy izlanish vaziyatlarini yaratish;
- dizayndagi shaxsiy ahamiyatni shakllantirish;
- ijodiy faoliyat amalga oshirish jarayonida o'quv talablari va operativ nazoratni taqdim etish; professionallikni diqqat markazida saqlash;
- muvaffaqiyatga erishish uchun turtki berishi mumkin bo'lgan xatti-harakatlarga e'tibor berish kerak.

Bo'lajak muhandislarni konstruksiyalash jarayonini tadqiq qilish natijalari bo'yicha faoliyat turiga motivatsion, kognitiv, refleksiv-faoliyatli tarkibiy komponentlari talabalarning konstruktiv kompetensiyalarini rivojlantirishning quyidagilar tarkibiy bosqichlarida amalga oshiriladi:

1-bosqich – Muammoni tahlil qilish: bu bosqichda ma'lumotlar to'planadi, qiyoslanadi va umumlashtiriladi;

2-bosqich - Motivatsion-mo'ljalli: muammoni hal qilishga yo'naltirilgan ma'lumotlarni tizimlashtiriladi;

3-bosqich – Maqsadli-tashxisli: ya'ni ko'p variantli yechimlar bankini tuziladi;

4-bosqich – Kasbiy-izlanuvchilik: yechimlardagi nomutanosiblik va ziddiyatlarni aniqlanadi va bartaraf etiladi;

5-bosqich – Amalga oshirish: tanlab olingan g'oyalarni amalda sinab ko'riladi va natijalarni taqqoslanadi;

6-bosqich – Hamkorlik va ommalashtirish: Yangi g'oya va yechimlarni pedagogik hamkorlikda amalga oshirish va ommalashtirish amalga oshiriladi;

7-bosqich – Yakuniy: Yaratilgan yechimlardagi kamchiliklarni aniqlab qo'shimcha ishlov berish.

Talabalarning konstruktiv kompetensiyalarini rivojlantirishning tarkibiy bosqichlari sifatida quyidagilarni belgilab olamiz (1-rasm):

1.6-rasm. Talabalarning konstruktiv kompetensiyalarini rivojlantirishning tarkibiy bosqichlari

Ilmiy adabiyotlarda kompetensiya tuzilishini ko'rib chiqishda tadqiqotchilar to'rt yoki besh komponentni ajratib ko'rsatishadi. Tadqiqotimizda bakalavriat talabalarining axborot-kommunikatsiya kompetensiyalarining shakllanish darajasini aniqlash uchun N. G. Vitkovskaya [1], G. A. Gareeva [2], E. M. Zayseva [4], A. V. Gofenberg [3], S. R. Markulis [5], Yu. G. Plaksina [6], N. I. Sakovich [7] va E. V. Shalashova [8] va boshqalarning dissertatsiyalarini tahlil qildik va yuqoridagi mualliflarning ishlarida axborot kompetensiyalarining quyidagi tarkibiy qismlarini aniqladik:

N. G. Vitkovskaya quyidagi komponentlarni taklif qiladi [1]:

- 1) kognitiv - ma'lumot uchun so'rov, ma'lumot bilan ishlash;
- 2) qiymatga asoslangan - axborotga o'rnatish;
- 3) refleksiv - kasbiy muammolarni hal qilish uchun ma'lumotlardan foydalanish;
- 4) texnologik - axborotni tahlil qilish va umumlashtirish, natijalarni taqdim etish.

A.V.Goferberg quyidagi "axborot kompetensiyasi komponentlari"ni ko'rib chiqdi [3]:

1) motivatsion komponent axborot texnologiyalari bilan ishlashga ijobiy munosabatni o'rnatadi va kasbiy muammolarni hal qilishda yangi axborot texnologiyalaridan professional tarzda foydalanishga qaratilgan;

2) kognitiv komponent kasbiy faoliyatda yangi axborot texnologiyalarini qo'llash bo'yicha bilimlar tizimi bilan ifodalanadi;

3) operativ-harakat komponenti axborotni tahlil qilish va umumlashtirish hamda natijalarni taqdim etishni, shuningdek, kasbiy faoliyatda yangi texnologiyalardan foydalanish qobiliyatini ifodalaydi .

G. A. Gareeva quyidagi tarkibiy qismlarni bildiradi [2]:

1) kognitiv tayyorgarlik - AKT sohasidagi bilimlar, axborot-ta'lim muhitida axborot bilan ishlash usullari haqidagi bilim;

2) motivatsion-qiymatli tayyorlik - axborot bilan ishlashga qiziqish, AKTdan foydalanish zarurati, AKT vositasida axborot resurslaridan foydalanishga tayyorgarlik, axborotning qimmatligini anglash;

3) texnologik tayyorgarlik - AKT vositalaridan foydalanish qobiliyati, axborotni olish, saqlash, qayta ishlash va uzatish usullarini bilish.

Axborot texnologiyalari (AT) sohasida bakalavriat talabalari turli darajadagi tayyorgarlikka ega bo'lganligi sababli, axborot va kompetensiyaning shakllanish darajasi ham har xil bo'ladi. Etuklikni aniqlash uchun uch turdagi darajalar, mezonlar ishlab chiqilgan.

E.M.Zayseva quyidagi «mutaxassislarining axborot kompetensiyasining tuzilishini va tarkibiy qismlarning kombinatsiyasini ochib berdi [4]:

1) kognitiv, kasbiy muammolarni ijodiy hal qilish uchun zarur bo'lgan o'zlashtirilgan bilimlar tizimini aks ettiradi;

2) ijodiy faoliyat, o'quvchilarning kasbiy faoliyatda o'zini o'zi anglash uchun zarur bo'lgan turli xil faoliyat usullarini shakllantirish va rivojlantirishga hissa qo'shish;

3) shaxsiy, sub'ektning shaxsiy sifatlarida namoyon bo'ladi, «shaxs bo'lish» ijtimoiy tartibini amalga oshiradi: ehtiyojlar, motivlar;

4) aksiologik, talabalarining qadriyatlar dunyosiga kirishi uchun qulay shart-sharoitlarni ta'minlash, eng muhim qiymat yo'nalishlarini tanlashda yordam berishda amalga oshiriladi.

S.R. Markoulis axborot-kommunikatsiya kompetensiyasining quyidagi komponentlarini taklif etadi [5]:

1) kognitiv;

2) qiymatga asoslangan;

3) texnik va texnologik;

4) kommunikativ;

5) refleksiv.

Yu.G.Plaksina axborot kommunikatsiya kompetensiyalarining majburiy komponentlarini belgilab beradi [6]:

1) kognitiv blok – AKT sohasidagi bilimlarni to'plash;

2) faoliyat bloki - AKT sohasidagi ko'nikmalarni shakllantirish va rivojlantirish, AKT sohasidagi bilim va ko'nikmalarni kelajakdagi kasbiy faoliyat sohasiga o'tkazish;

3) qiymat-semantik blok - talabalarining axborot kommunikatsiya kompetensiyasini o'zlashtirish muhimligini anglash, talabalarining kelajakdagi kasbiy faoliyatida AKTdan foydalanish usullarini o'z-o'zini belgilash, kompetensiya mazmuni haqidagi o'z g'oyalarining to'liqligini aniqlash; AKT sohasidagi bilim va ko'nikmalar darajasini diagnostika qilish va

o‘z-o‘zini diagnostika qilish.

S.I. Sakovich quyidagi axborot kompetensiyasi komponentlarini belgilab berdi [7]:

- 1) informatika sohasidan olingan bilimlar tizimini aks ettiruvchi kognitiv komponent;
- 2) axborot texnologiyalari vositalaridan foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirishni aks ettiruvchi faoliyat-ijodiy komponent;
- 3) o‘quvchi shaxsining qadriyat yo‘nalishlarining shakllanish darajasini aks ettiruvchi aksiologik komponent;
- 4) talabning axborot kompetensiyasini egallashga tayyorligini aks ettiruvchi shaxsiy komponent.

E. V. Shalashov axborot kompetensiyasini shakllantirishning tarkibini ochib berdi:

- 1) motivatsion;
- 2) kognitiv;
- 3) operativ va faoliyat;
- 4) qiymat-semantik [8].

Yuqoridagi komponentlardan kelib chiqqan holda tadqiqot doirasida biz talabalarda konstruktiv kompetensiyalarni rivojlantirishning tarkibiy komponentlari kasbiy mahoratini shakllantirish modelini baholash-samarali komponenti uning tuzilishiga muvofiq tuzilgan va ularning shakllanish darajasini o‘z ichiga oladi: yuqori, o‘rta va past ko‘rinishlarda namoyon bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Витковская, Н. Г. Формирование информационной компетентности студентов вузов: на примере специальности «Журналистика»: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Н. Г. Витковской. - Н. Новгород, 2004. - 43 с. 27.
2. Гареева, Г. А. Формирование информационной компетентности студентов в условиях дистанционного обучения : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.08 / Г. А. Гареева. - Глазов, 2010. - 211 с.34.
3. Гоферберг, А. В. Формирование информационной компетентности студентов факультета технологии и предпринимательства : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 /А. В. Гоферберг. - Ишим, 2006. - 150 с.42.
4. Зайцева, Э.М. Технология управления развитием информационной компетентности студентов радиотехнических специальностей : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Э. М. Зайсева. - Ижевск, 2007. - 194 с. 49.
5. Маркулис, С.Р. Модель повышения информационно-коммуникативной компетентности педагогических роботов в условиях ресурсного центра: дис. ... конфеты. пед. Дата: 13.00.08/С. Р. Маркулис.-М., 2010.-230 с. 79.
6. Плаксина, Ю. Г. Формирование информационно-коммуникационной компетенции студентов вуза при изучении общих математических и естественнонаучных дисциплин : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08/ Ю. Г. Плаксина. - М., 2007. - 254 с. 107.
7. Сакович, Н. И. Формирование информационной компетенции студентов в 166 процессе дистанционного обучения: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Н. И. Сакович. - Челябинск, 2009. - 225 с.
8. Шалашов, Э. В. Разработка и применение в учебном процессе вуза электронных учебных пособий для формирования информационной компетентности студентов в контексте компетентностного подхода : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Э. В. Шалашов. - СПб. - 2009. - 199 с.